

Vlčí oči mají zlatavý třpyt baltického jantaru

VLČÍ cesta

Základem vlčí smečky je rodina. Rodinné pouto a rodinná soudržnost je nejen podmínkou úspěšného života v loveckých rodinách, ale je i imaginárním základním stavebním kamenem fungující, zdravé a akceschopné vlčí smečky. Vlci jsou vysoce společenská zvířata, která zázemí smečky k plnohodnotnému životu potřebují. V mnoha ohledech tyto šelmy dokonce překonávají primáty (včetně lidí): vlčí páry jsou si (zpravidla) věrné po celý život, o výchovu mláďat se starají rodiče i zbývající část smečky a o kořist se dělí celá smečka (což rozhodně neplatí o primátech: například základní zákon tlupy makaků zní: Žádné dělení! Co urvu, je moje!!!). Je třeba pochopit, že přežití vlka závisí na spolupráci smečky, nikoliv na sporech a šarvátkách uvnitř vlčího společenství.

HIERARCHIE

Nejvyšší postavení ve vlčí smečce zaujímá vůdčí alfa pár (alfa vlčice a alfa vlk), kteří jediná se páří a jako jediná mají právo přivádět na svět mláďata. Oba (nejčastěji ovšem vůdčí vlčice) mají také právo krmit se u kořisti jako první. Nejvíce privilegovanou součástí smečky jsou však vlčata, kterým žádný člen smečky neodepře potravu a žádný jim neublíží, byť jsou jejich hry sebedivočejší. Na dalším žebříčku vlčí smečky panuje přísná (ovšem nikoliv neměnná) hierarchie. Lze zobecnit, že ve vlčí smečce můžeme pozorovat tři rozdílné sociální struktury - hierarchii samců, hierarchii samic a intersexuální sociální strukturu, která je podmíněna sezonně. Alfa samec (někdy nazýván vůdce) dominuje samcům, alfa samice dominuje ostatním samicím ve smečce. (Ve

„Pokud jde o vlky, ti žili v Evropě a Asii už milion let předtím, než do těchto chladných končin přišli naši předkové, a zcela určitě si byli vědomi některých podobností mezi sebou a nově příchozími. Podobně jako vlci i lidé žili ve skupinách, cítili potřebu chránit svá mláďata před drsným počasím, pročež vlci vyhrabávali brlohy a lidé si budovali chatrče nebo vyhledávali jeskyně. Oba druhy pak ve skupinách lovily zvěř, která byla větší než oni, a záleželo na spolupráci, zda se podařilo zvěř udolat. Také své mladé krmili vlci i lidé podobným způsobem. Mnohá zvířata přinášela svá mláďata přímo ke zdroji potravy, tam se společně nasýtili a odešli jinam. Mezi vlky a lidmi však je rozdíl: potravu obstarávají pouze dospělí jedinci a přinášejí ji do útulků, v nichž zanechali své potomky – vlci přinášejí potravu ve svých žaludcích, lidé v taškách. Žádní jiní tvorové si nejsou tak podobní jako tyto šelmy a primáty, a vlci si to museli uvědomovat.“

Elizabeth Marshalllová

smečce hárá pouze samice alfa, hárání ostatních fen je potlačeno; příroda prostě dokáže být fantastická...) Alfa pár se rozmnožuje (i když zoologové vyzorovali, a to jak v přírodě, tak i u smeček chovaných v zajetí, že samec s nižším postavením v hierarchii může mít za družku alfa vlčici, pokud samec alfa nejví o páření zájem). Shrňme tedy: terénní pozorování prokázala, že u vlčích smeček v divočině existuje sociální hierarchie, na jejímž vrcholu stojí alfa pár. Nejmarkantněji se tento fakt projevuje v období páření, kdy se alfa vlčice prosazuje proti ostatním samicím (a někdy i bojuje, aby udržela ostatní samice daleko od alfa vlka). Totéž platí pro samce: alfa vlk udržuje (i když očividně méně důrazně) ostatní samce od alfa vlčice. Jeden z nejzkoušenějších „vlkologů“ všech dob David L. Mech tvrdí: „Ve většině případů jde pouze o ritualizované boje s minimálním počtem zranění. Prozatím nelze potvrdit, že otcem vlčat bývá vždy alfa vlk, ale v podstatě vždy je matkou vrhu alfa vlčice.“

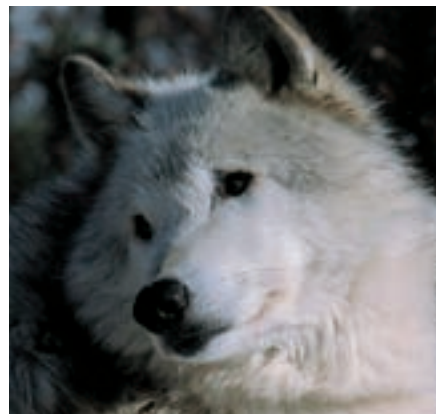
Při úvahách o alfa párech však mějme na paměti jeden důležitý fakt: samotný termín alfa vznikl kvůli popisu chování zvířat v zajetí. Důkladný (a důsledný) výzkum v terénu (zejména arktických vlčích smeček) prokázal, že alfa zvířata nemusejí vždy nutně vést lov, nemusejí ani vždy nutně prošlapávat stopu v hlubokém čerstvém sněhu, a dokonce se ani nemusejí začít krmit z ulovené kořisti jako první. Nic není neměnné a nic není jednoduché, ostatně proč taky: vždyť život není jednoduchý pro lidi ani pro vlky (o ostatních zvířatech nemluvě). Naše těsné a pedanty milované škatulky se pro vlčí společenství rozhodně nehodí. Vždyť alfa vlk (či vlčice) může být alfou dokonce jen v určitém čase a za určitých specifických podmínek, které v sobě skrývají závažné příčiny. Je však potřebné jednoznačně zdůraznit, že alfa zvíře (tedy vlk i vlčice) má úctu ostatních členů vlčí smečky. „Vlk je nepochopené zvíře,“ prohlásil mediálně známý zoolog (i když převážně herpetolog) Jeff Corwin. Snažme se (což je i úkolem našeho seriálu) když ne snad vlka pochopit, alespoň jej částečně chápat.

Ludvík Kunc, autor knihy Z medvědích a vlčích brlohů, píše: „Přemnožení vlků nad únosnou mez by pro ně znamenalo tragédii, způsobilo by hladomor, neboť vlci by se neměli čím žít. Proto musejí někteří vlci žít v celibátu do doby, než se na ně dostane teritorium. Také staré vlčice či vlci, kteří ztratili druhá či družku, zůstávají v celibátu. Vlci si tedy nemohou zakládat domov, jak by chtěli.“ Na jiném

místě své knihy přináší Ludvík Kunc zajímavý fakt: „V oblasti východních Karpat a Levočských vrchů je hustota vlčí populace nestabilnější (pozn. aut.: rozuměj na Slovensku). Na ostatním území Slovenska hustota populace výrazně osciluje, což souvisí s likvidací často celých smeček. Dr. Voskár uvádí, že je v průměru každým rokem zastřeleno sedm vodících rodičovských párů naráz, sedm vodících samců a sedm vodících samic z celkového průměrného odstřelu. To silně ovlivňuje populační dynamiku - ta je podstatně rozdílná u nenarušených smeček, kde dominuje rodičovský pár, kterému jsou podřízeni všichni ostatní členové smečky. U rozbitých smeček, jestliže dojde k zastřelení jednoho z rodičovského páru, dochází k zániku vnitřní kontroly, což způsobí, že v období vlčí říje dojde k předčasnému vzniku více párů, jejich osamostatnění a posléze ke snaze zaujmout nové teritorium. Tak vlastně po rozpadu jedné základní smečky vznikne několik smeček nových, z nichž se každá pokouší pro sebe zabrat nové lovecké území.“ Jinými slovy: neuvážený lov může v některých případech napomoci růstu vlčí populace a k rozšiřování vlčího areálu. Do chovu se však tedy zákonitě mohou dostávat zvířata (příliš) mladá, což odporuje „vlčímu kodexu“ diktovanému přírodou a evolucí.

Ve „vlčím světovém areálu“ existují malé i velké smečky vlků a řada vlků - samotářů. Malé smečky vznikají při nedostatku vhodné kořisti rozpadem smeček velkých. Výzkumy terénních zoologů však prokázaly, že nejlepších loveckých úspěchů zaznamenává šesti až sedmičlenná vlčí smečka. (V zimním období se někdy vlci

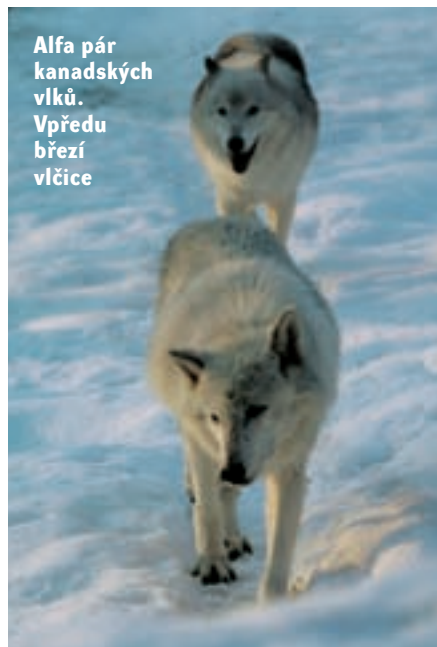
sdužují do větších smeček - patnácti až dvacetičlenných. Smečky skládající se z pětadvaceti až třiceti šelem prý byly

Porovnání obličejové masky vlka (nahore) a aljašského malamuta

v 19. století poměrně běžné v severovýchodní Evropě a v centrálním Rusku. Největší vlčí smečka, o které máme autentické zprávy z pozorování seriálních vědců, byla zaznamenána na Aljašce - tvořilo ji šestatřicet vlků. /Naproti tomuto faktu vytvářejí dlouhové (*Cuon alpinus*) - ryšaví asijské divoké psi - často více než čtyřicetičlenné smečky, jak si výstižně povšiml a ve svých Knihách džunglí popsal již Rudyard Kipling./ (Fámy o stovkách či tisících vlků plenících zimní krajinu jsou ovšem výplodem choré a strachem zjitřené lidské fantazie. Ani o takové rádobě pravdivé zprávy není v historii nouze: James O. Pattie píše v roce 1824 zprávu o potlačení vlčí smečky na své cestě do Santa Fé: „Usoudili jsme, že jich bylo (pozn. aut.: rozuměj vlků) nejméně tisíc. Byli velcí a bílí jako ovce.“)

Na opačném konci žebříčku vlčí smečky než vlk alfa stojí nejslabší členek řetězce společenské hierarchie - vlk omega. Indiáni však již dávno vyzorovali, že nemusí být jen pouhým obětním beránkem; právě proto jej nazvali mírotvůrcem. Vlkem omega se zvíře může stát z několika příčin, jednou z nich je prohraný boj o alfa či beta pozici, případně ztráta vysoké (i vůdčí) pozice například z důvodů stáří

Alfa pár kanadských vlků. Vpředu břeží vlčice

Vlci si hranice svého teritoria značují močí

nebo vážného zranění. O budoucím osudu vlka omega rozhoduje jeho dosavadní život - pokud zneužíval v minulosti dominantního postavení, budou mu po pádu z trůnu ostatní členové smečky minulé příkoří oplácet. Pokud byl dobrým, bude s ním i smečka zacházet dobře a laskavě. Při chovu vlčí smečky v zajetí však na tom omega vlci nebývají dobře. Byť sebevětší ohrada je malá a nepřirozená a vlčí vydědění nemají úniku. V přírodě zvíře omega sleduje smečku z určité vzdálenosti, živí se zbytky kořisti a příležitostně se pokouší ke smečce připojit. Smečka může omegu i na nějaký čas přijmout zpět do svého středu, třeba při konfliktu s cizím vlkem, nebo jej může znovu začlenit zpět. Při chovu v zajetí se však vlk omega může stát terčem odražení frustrace vlčí smečky a může dojít i k jeho usmrcení, o čemž svědčí případy z mnoha zoologických zahrad.

Společenskou hierarchii můžeme sledovat již mezi vlčaty, není ovšem neměnná, prochází vývojem a do dosažení pohlavní zralosti se mnohokrát změní. (Mnozí laičtí adepti zoologie intuitivně považují hyeny za šelmy psovité. Není tomu tak a nejsou ani psovitým šelmám příbuzné. Svými vývojovými znaky mají blíže k cibetkám a kočkovitým šelmám. Hyeny žijí v početných klanech s přísnou hierarchií, v níž vládou samice. Můžeme říci, že moc samců začíná tam, kde končí moc nejslabší samice. V této souvislosti se zmiňují o hyenách proto, že samičky hyeních mláďat mají zajímavou hierarchickou predestinaci: dcery vůdčích samic

totiž přebírají automaticky postavení své matky. Královská neřest? Určitě nikoliv, vždyť Příroda vždy ví, co činí...)

TERITORIUM

Vlci jsou všeobecně považováni za šelmy přísně teritoriální. I v tomto případě však musíme být ve svých konečných soudech a výročí opatrní a musíme přihlížet k mnoha důležitým okolnostem. Barry Holstun Lopez ve své knize O vlkoch a lůdch píše: „Vlčí smečky na severu obsazují zpravidla větší teritoria než v lesnatých krajinách na jihu. Na jihu je větší hustota kořisti, takže na zajištění dostatečného množství potravy stačí smečkám menší území. Proto i celková velikost teritoria vlčí smečky je relativně méně významným problémem. Mnohem významnějšími jsou tyto otázky: Kam odcházejí jednotliví vlci, kteří každým rokem opouštějí smečky? Připojují se k jiným smečkám? Pokud nikoliv, jak a kde si vyznačují nová území? Může se pro ně náhle uvolnit prostor o rozloze řekněme sto čtverečních kilometrů? Tyto otázky vedou k mnohem zajímavějším problémům: Jak se zvyšuje populace vlků na území, kde žijí, jak jsou samotáři nestabilní složkou, když smečka, jak je jejím zvykem, nepřijímá zpravidla cizince a navíc preventivně kontroluje sousední teritoria? Poněvadž si však samotáři skutečně nacházejí prostor pro život, odpovědi na tuto otázku může být jen to, že teritoria jsou proměnlivá a nemají pevné hranice.“ Výzkum prokázal, že vlci žijící v tundře ve skutečnosti nemají stálé roční území. Během zimních měsíců sledují vlčí smeč-

ky migrující stáda sobů karibů a putují tak velkými oblastmi. (Navíc severští vlci nejsou na karibů závislí ani zdaleka jen potravě: v zimním období představují karibů pro vlky „sněžné pluhy“. Stáda udupávají sněh a vytvářejí cesty. Bez nich by se jen těžko mohli vlci pohybovat v hlubokém sněhu severských plání. Ze stejných příčin využívají ve sněhu i stezek losů.) Na jednom teritoriu se zdržují jen sezonně - v období rození vlčat a jejich výchovy. Naopak lesní vlci, kteří loví vysoce, jež nemigruje, anebo migruje mnohem méně, mají stálejší teritoria. David L. Mech prokázal, že ve specifických podmínkách na Isle Royale se území smeček zřetelně odlišuje a jednotlivá teritoria jsou jasně a prokazatelně známa; jejich hranice se dodržují s pedantickou přesností. Problém teritorií zobecnil Barry Holstun Lopez: „Tento problém není problémem definice, ale problémem vytváření si vnitřního obrazu. Teritorium příliš často chápeme jako něco pevného, dobře určitého - například jako městský obvod. Vlčí teritoria jsou však mnohem plastičtější a víceméně závislá na výše jmenovaných faktorech (pozn. aut. - prostředí, kořist, rození a výchova mláďat...) Existuje velká pravděpodobnost, že v určité oblasti najdeme členy určité smečky. Ale stále nemůžeme hovořit o dobře vyznačených územích, kontrolovaných v pravidelných obdobích jakýmsi paravojenskými tvory. Tento (pozn. aut.: zkruslený) pohled pochází z představ o územích v soukromém vlastnictví.“ A Barry Holstun Lopez podtrhuje: „Mezi terénními biology pracujícími s vlky všeobecně panuje názor, že vlci rádi putují. Myslím si to i já a domnívám se, že jedním z důvodů, proč si vlci udržují velké území, je, aby měli volný a široký prostor pro svá putování.“

Jak už jsme naznačili na jiném místě našeho seriálu, vlci svoje teritorium (ať již stálé, nebo dočasné) označují pachovými značkami (močí) a vokálně (vytím), čímž jasně dávají najevo, že mají ke svému úze-

Stojící vlk stisknutím čenichu trestá níže postaveného jedince

mí vlastnické vztahy, že si tak zajišťují potravinové zdroje a prostor, o který mají zájem a který si nárokují proti smečkám sousedním.

SOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ

Již několikrát jsme zdůraznili, že vlci jsou společenská zvířata se silným sociálním citěním (což v budoucnu nepochybně ještě mnohokrát zdokumentujeme). Pro jistotu však zopakujeme některé myšlenky Rogera Abrantese: „Sociální zvíře je speciální tím, že je schopno kompromisů, vítězství a porážek, a přesto vytěží z každé situace to nejlepší. To znamená, že dokáže užívat i jiné mechanismy než velké motivátory strach a agrese... Čas proměnil vlky v opravdové šampiony v umění kompromisu. Jejich tajemstvím je to, že zřídka kdy projeví v sociálních kontextech strach a agrese. Místo toho objevili jiné mechanismy jak jednat s neoblomnými soukmenovci.

Na Aljašce jsou malamuti považováni za „kopie“ vlků

Původním úkolem každého jedince bylo „splnit své přání bez zabití nebo poškození druhá, kterého potřebují pro přežití a pro přežití svých potomků“. Evoluce to považovala za úkol jako každý jiný a čas přispěl ke zdokonalování úžasné schopnosti sociálního vědomí. Výsledek byl zřejmý. Sociální jedinec si vytvořil dva stavy sociálního vědomí: sebedůvěru a její opak, nejistotu. Sociální organismus je proto odborníkem v řešení společenských hádank. Ovládá použití strachu a agrese stejně jako chování motivované tím, čemu může říkat sociální vědomí.

Avšak co jsou to - vlci? Můžeme tento pojem považovat za uzavřený - u šelmy, která obývá tak obrovské zeměpisné území a vytváří tolik poddruhů? Mějme na paměti slova německého autora Eberharda Trumlera (z jeho knihy *Tykáme si se psem*), která by nás měla varovat před zjednodušujícím zobecněním: „Vlk jako takový neexistuje - existují jen nesčetné formy vlka, které jsou v zoologii označovány jako odrůdy (poddruhy) druhu vlk. Odborníci

nám mohou takových podruhů vypočítat hned jednadvaacet. Existují v tak vysokém počtu proto, že biologický druh vlk je rozšířen po celé Evropě, Asii a Severní Americe, nebo tam alespoň byl rozšířen až do minulého století. Přirozené životní prostředí sibiřského vlka je zcela jiné než životní prostředí jihohindického nebo španělského vlka a všechna zvířata se svému životnímu prostředí přizpůsobují tělesnou konstrukcí i chováním. Proto má arktický vlk nejen jiný vzhled než vlk z Indie, nýbrž i zcela jiné chování.“

Pokud však chceme pokročit vpřed, určitým zobecněním se při nejlepší vůli nevyhneme.

Už Rudolph Schenkel si v polovině 20. století povšiml při studiu basilejských vlků, že mimika vlčí tváře je mnohem bohatší než mimika psí. Na základě svých studií a pozorování rovněž jako první sestavil repertoár vlčího výrazového chování, z něhož vyplývá, že vlci mají ze všech šelem psovitých nejpestřejší mimiku a tělesnou výrazovost, a právě proto stojí na sociálně velmi vysoké úrovni. (Někdejší dlouholetý ředitel pražské zoologické zahrady Zdeněk Veselovský ve své knize *Vždyť jsou to jen zvířata* píše: „Zvláště sociálně žijící savci mají bohaté výrazové prostředky. Například vlk má téměř o 40 % větší počet výrazových pohybů než samotářsky žijící liška.“) Eberhard Trumler (v knize *Tykáme si se psem*) otázku vlčí mimiky shrnuje slovy: „V chladných ročních obdobích, v nichž se vlci shromažďují do větších smeček a jsou obzvláště odkázáni na jednoznačné dorozumívání, je to ještě zřetelnější než jindy. Zimní srst s prodlouženými chlupy, které obzvláště na hlavě vytvářejí členité oblasti, zásadní mimické možnosti vlka ještě zesiluje. S tím je spojena i kresba obličeje - tmavý pruh táhnoucí se od zadního koutku oka k základně ucha, obvykle trojúhelníkovitě skvrny nad očima, pruh na čele, který se táhne od zátylku až ke kořenu nosu; většina našich německých ovčáků z chovných linií s vlčím zbarvením má ještě značnou část této obličejové kresby zdůrazňující mimický výraz (pozn. aut. - mimickou členitost „vlčího obličeje“ si zachovala třeba i plemena československý vlčák, sibiřský hasky, grónský pes a aljašský malamut). Většina zbarvení a vzorů, které se vyskytují v říši zvířat, zřejmě nejsou produkty náhody, nýbrž mají zcela určitou funkci pro kontakty v rámci druhu jako „varovné a krycí zbarvení“, ale i v konfrontacích mezi jednotlivými druhy zvířat. Absence vlčí kresby obličeje, způsobená domestikacním přebarvením většiny našich domácích psů, tedy rovněž přispívá k redukci mimického výrazu.“

Ve vlčí smečce panuje přísná, leč nikoliv neměnná společenská hierarchie

Vlčí řeč je složitým ritualizovaným jazykem plným gest, imponujících a podřízených postojů, zježených chlupů na šíji, postavení ocasu, nakrčení čenichu a odhalení tesáků, kradmých i „dlouhých“ pohledů, postavení uší, olizování, uchopení za čenich (varování či malý trest), vylizování koutků úst druhu (symbolické juvenilní chování prosby či žebrání o potravu = v dospělosti podřízené a uklidňující gesto)... Ke komunikaci vydávají vlci celou škálu zvuků - výhružné vrčení vymezuje mocenskou pozici ve smečce. Varovné vyštěknutí varuje ostatní členy smečky před hrozcím nebezpečím. (Vlci nikdy neštěkají jako psi, v jejich hlasovém projevu souvislý štěkot chybí. V jejich projevu jde pouze o „udivené“ nebo varovné vyštěknutí; štěkot se u psů vyvinul až jako důsledek /a projev/ domestikace.) Naříkavé kňučení mláďat přivolává matku... A samozřejmě legendární vlčí výtí, které varuje sousedící smečky, svolává vlky k lovu, upevňuje soudržnost, ale může i vyjadřovat pocity, informace, nálady... (Kdykoliv uvažuji o vlčím zpěvu - výtí - automaticky mi na myslí vytane nádherný verš z básně Charlese Simice: „Ten, kdo neumí výt, nenajde svoji smečku.“) Samozřejmě že v celkovém výčtu nemůžeme zapomenout ani na dosud málo prozkoumanou pachovou komunikaci - na značení močí a trusem a sekrecí vlčích žláz.

Dešifrování „vlčí řeči“ však nemusí být ani pro zkušené terénní zoology vždy jed-

noznačné a ani zdaleka ne jednoduché. („Podřízený vlk často odejde s projevem typického usmiřujícího chování bez jakýchkoli zřejmých známek strachu. Proto dominantní zvíře někdy prostě jen vyžene podřízené při krmení nebo z žádoucího místa. „Hierarchie v přírodě jsou často velmi subtilní a pozorovatel je jen obtížně odhalí.“ píše ve své knize Vývoj sociálního chování psů a dalších šelem psovitých etolog a vývojový biolog Roger Abrantes.) Jako důkaz obtížnosti při dešifrování „vlčího jazyka“ přináším úryvek z knihy proslulé primatoložky Jane Goodallové (specialistky na šimpanze) a fotografa a zoologa Hugo van Lawicka (bývalých manželů), kteří se v Africe na pláních Serengeti a v kráteru Ngorongoro věnovali výzkumu hyen, šakalů a psů hyenových. O jejich výzkumech vypráví jejich společná kniha Nevinné bestie. Hugo van Lawick píše: „Profesor Lorenz ve své velice známé knize So kam der Mensch auf den Hund (Člověk poznává psa) popisuje nastavování krku jako gesto podřízenosti u vlka a psa domácích. Od té doby, co přišel s tímto názorem, byl nejednou napadán, že jeho pozorování je nepřesné. Doktor Schenkel, který se zabýval pozorováním vlků amerických, šakalů čabakových a psů domácích, tvrdí, že nastavování šíje je příznačné pouze pro vůdčího jedince. Tím prý zvíře získává příhodný postoj, z něhož může snadno švihnout zadní částí těla tak, že udeří protivníka (stejně jako

to dělají šakali), a mimoto taková důvěřivá pozice vyvolává u podřízeného zábrany, aby kousl. Doktor Schenkel vyslovuje názor, že prof. Lorenz možná při takových situacích zaměnil nadřazené zvíře s podřazeným.

Když jsem však pozoroval, že toto gesto u psů divokých (pozn. aut.: rozuměj psů hyenových) znamená tak jednoznačně podrobenost nížce postavených jedinců, a když jsem totéž gesto viděl u naprosto jasně podřízených šakalů, začal jsem znovu uvažovat o závěrech prof. Lorenze. A pak jsem poznal doktora de la Fuente, který má určité zkušenosti s vlky evropskými. Když jsem se ho zeptal, jestli pozoroval nastavování krku u podrobujícího se vlka, zatvářil se překvapeně a odpověděl, že je to jedno z nejběžnějších gest vyjadřující podrobení. Možná že měl prof. Lorenz přece jenom pravdu. Možná že se vlk evropský liší víc od vlka amerického, než si doktor Schenkel uvědomoval. Já vím jenom tolik, že nastavování krku je u podřízeného psa (pozn. aut.: rozuměj hyenového) jedno z nejběžnějších gest pokory, jaké jsem viděl u kterékoli smečky, kterou jsem dosud studoval.“ Právě uvedené věty nám dávají důrazné napomenutí: nic nepovažujme za jednoznačné, jednoduché a definitivní. „Náš přístup k porozumění vlčího jazyka je příliš povrchní a často založený na víře, že zvířata jsou tvory s jednoduchým myšlením i projevy komunikace,“ tvrdí Barry Holstun Lopez. „Jsou zvuky, které nemůžeme slyšet, a jsou signály, které nevidíme. Když začneme spojovat vokalizace s mnohem jemnějším a důslednějším popisem tělesných pohybů, porozumíme lépe vlkům, jejich jazyku i gestům.“

P. S. Americká psychoanalytička a spisovatelka Clarissa Pinkola Estésová studovala ve svém životě kde co: lidské osudy, zapomenuté příběhy i život vlků. V jejím životním díle, knize Ženy, které běhaly s vlky, uvádí desatero nezbytných pravidel pro život vlka (a nejen pro vlka): „Jak jsem se tak během svého života setkávala s vlky, pokoušela jsem se přijít na to, jak to dělají, že většinou žijí v takové harmonii. Pro klid svědomí bych tedy navrhovala, abyste začaly (pozn. aut.: Estésová se obrací k ženám, ale následující desatero určitě platí i pro muže) u jakéhokoliv bodu seznamu. Těm, které trpí, velice pomůže, začnou-li číslem deset. VŠEOBECNÁ PRAVIDLA VLKA PRO ŽIVOT: 1. Jíst 2. Odpočívat 3. Toulat se 4. Oplácet věrnost 5. Milovat děti 6. Hašteřit se za měsíčního svitu 7. Nastražit uši 8. Starat se o kosti 9. Milovat se 10. Často výt.

Jaroslav Monte Kvasnica